

Výjezdní seminář z obchodního práva
Obchodněprávní judikatura včera, dnes... a zítra?

25. – 27. dubna 2014

**Nabytí zboží / akcií / podílu v SRO či družstvu / pohledávky v dobré
víře od neoprávněného**

Alexandra Javoreková

4. ročník PF UK

1. Úvod a cíl práce

Nabytí vlastnického práva od neoprávněného je oblastí, která přijetím zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku („NOZ“¹) zaznamenala značný posun. V původní právní úpravě a judikatuře se projevovala snaha o trvání na přísném pojetí nabytí vlastnictví od neoprávněného v dobré víře jako výjimky ze zásady, že nikdo nemůže na jiného převést více práv, než sám má, a která se může uplatnit jen v určitých oblastech soukromoprávního styku. Účinností NOZ došlo k rozšíření možností využití tohoto institutu i na situace, u kterých to ustálená judikatura Nejvyššího soudu neumožňovala. Příkladem takového rozšíření je možnost nabytí pohledávky, podílu ve společnosti s ručením omezeným či podílu v družstvu od neoprávněného v dobré víře.

Jako velké pozitivum nové úpravy vnímám odstranění nerovnosti, která spočívala v tom, že nebyl poskytnut stejný standard ochrany dobré víry nabyvatelům-kupujícím v režimu obchodního zákoníku a nabyvatelům-kupujícím v režimu občanského zákoníku.

Ve své práci se budu z důvodu omezeného rozsahu a komplexnosti problému zabývat institutem nabytí vlastnického práva od neoprávněného v dobré víře pouze z pohledu věcí movitých – konkrétně se zaměřím na zboží, podíl v společnosti s ručením omezeným a družstvu, akcie a pohledávky. Cílem práce je osvětlení posunu v nové právní úpravě nabytí od neoprávněného v dobré víře na pozadí ustálené judikatury českých soudů.

2. Právní úprava před 1. 1. 2014

Nabytí vlastnického práva od neoprávněného v dobré víře je institutem, který se původně vyvinul jako výjimka z pravidla, že nikdo nesmí na jiného převést více práv, než sám má. Střetávají se v něm dvě důležité ústavní zásady, a to nedotknutelnost vlastnictví na jedné straně a ochrana dobré víry a právní jistoty na straně druhé. V českém právním prostředí došlo po roku 1989 k významným změnám právního řádu, avšak ne všechny

¹ Ve své práci budu pro lepší přehlednost používat zkratky „OZ“ pro zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a „NOZ“ pro zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, i když si uvědomuji existenci usnesení civilního kolegia Nejvyššího soudu, které se dne 12. 2. 2014 zabývalo označováním „starého“ a „nového“ občanského zákoníku. Výsledkem jednání bylo řešení, že pro zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník bude používána zkratka „obč. zák.“ a pro zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník zkratka „o. z.“. Z výše uvedeného důvodu přehlednosti zůstanu při „neoficiálních“ zkratkách - na mnohých místech práce totiž porovnávám starou a novou úpravu.

aspekty právní úpravy byly dostatečně přepracované. Jednou z takových oblastí byl právě institut nabytí vlastnického práva od neoprávněného v dobré víře.

Asi největší slabinou právní úpravy nabytí od neoprávněného byla nerovnost, která se projevovala v tom, že ochrana nabyvatele, který nabyl věc (zboží) od nevlastníka (neoprávněného) v dobré víře, se uplatnila pouze v režimu obchodního zákoníku (§ 446 ObchZ). V soukromoprávním styku tak existoval nepoměr mezi ochranou dobré víry nabyvatelů – podnikatelů, příp. i nepodnikatelů, pokud si zvolili režim obchodního zákoníku, a těch, kteří uzavřeli kupní smlouvu v režimu občanského zákoníku. Tato disproporce byla do značné míry kritizována i s ohledem na čl. 11 odst. 1 Listiny, podle kterého má vlastnické právo všech vlastníků stejný zákonný obsah a ochranu. Postavení nabyvatelů v dobré víře, závisající pouze od zvoleného právního režimu, tak bylo jasně v rozporu s výše zmíněným ustanovením Listiny.

Před nabytím účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku („NOZ“) byla úprava nabytí vlastnického práva od neoprávněného upravena v několika právních předpisech. Neexistovala obecná ustanovení v občanském zákoníku, ale jenom roztříštěná fragmentální úprava. Právní úprava tohoto institutu byla obsažena:

- v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník („OZ“) - nabytí věci od nepravého dědice (§ 486 OZ), dále prodej nevyzvednuté věci zhotovitelem (§ 656 OZ) a prodej nevyzvednuté zásilky (§ 773 OZ),
- v zákoně č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník („ObchZ“) - nabytí zboží od nevlastníka² (§ 446 ObchZ), dále i nabytí majetku od neoprávněného při prodeji podniku (§ 483 odst. 3 ObchZ), nabytí díla od nevlastníka u smlouvy o dílo (§ 554 odst. 5 ObchZ)³, nabytí majetku v rozporu s § 196a odst. 1 až 3 ObchZ od nevlastníka dle § 196a odst. 6 ObchZ.

Dále byla úprava nabytí vlastnictví od nevlastníka upravena i:

² Podle české terminologie šlo o nabytí „od nevlastníka“. Při referenci na předešlou právní úpravu budu pro odlišení používat tento pojem.

³ Švadlena P., Eppich L.: *Nabytí vlastnického práva od nevlastníka dle nového občanského zákoníku*. 29. 7. 2013. dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/nabyti-vlastnickeho-prava-od-nevlastnika-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku/> (navštíveno 4. 3. 2014).

- v zákoně č. 591/1992 Sb., o cenných papírech („ZCP“) - nabytí cenného papíru (potažmo akcií) od nevlastníka (§ 20 ZCP),
- v zákoně č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový („ZSŠ“) - nabytí směnky (čl. I § 16 odst. 2 ZSŠ),
- v zákoně č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu („ZPKT“)
- v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád („OSŘ“)⁴,
- v zákoně č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách („ZVD“),
- v zákoně č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon, „IZ“)⁵.

3. Právní úprava v novém občanském zákoníku

Nový občanský zákoník upravuje institut nabytí vlastnického práva od neoprávněného v dobré víře v ustanoveních § 1109 až § 1113 NOZ. Postupně je upraveno nabytí movité věci nezapsané ve veřejném seznamu (§ 1109 NOZ), nabytí použité movité věci od podnikatele za úplatu (§ 1110 NOZ), dále je tam obecní klauzule (§ 1111) pro případy, které nespádají pod § 1109 a § 1110 NOZ, nemožnost dovolat se vlastnického práva ani dobré víry právního předchůdce (§ 1112 NOZ) a vyloučení některých věcí z aplikace § 1110 – 1112 (§ 1113 NOZ). Úprava nabytí vlastnického práva od neoprávněného se od účinnosti NOZ uplatňuje na všechny soukromoprávní vztahy, odstraňuje tak nelogickou úpravu, která přiznávala větší ochranu poctivým nabyvatelům v režimu obchodního zákoníku.

Právní úprava obsažená v novém občanském zákoníku vychází z širokého pojetí věci. Toto vymezení pojmově zahrnuje jako věci v právním smyslu věci hmotné i nehmotné (např. předměty duševního vlastnictví, pohledávky, zaknihované cenné papíry, investiční nástroje typu opcí, swapů apod.).⁶ Do kategorie věcí tak spadá rovněž podíl v obchodních společnostech a družstvech či pohledávka. Věcí v právním smyslu je všechno, co je rozdílné od osoby a co slouží potřebě lidí (§ 489 NOZ). Věc slouží potřebě lidí (je tedy užitečná)

⁴ Petr, B.: *Zásada „nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet“ a problematika nabývání od nevlastníka*, Právní rozhledy 20/2012, s. 695.

⁵ Petr, B.: *Nabývání vlastnictví originálním způsobem*. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 162.

⁶ Eliáš a kol.: *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Nakladatelství Sagit, a.s., 2012.

zejména pokud přináší hospodářský užitek. Užitečnost jako kategorie je v tomto případě chápána objektivně.⁷

Další důležitou oblastí pro institut nabytí vlastnického práva od neoprávněného je vymezení okamžiku, kdy přechází vlastnické právo k věci. V ustanovení § 1099 NOZ je stanoveno, že vlastnické právo k jednotlivě určené věci se převádí již účinností smlouvy, pokud není ujednáno nebo zákonem stanoveno jinak. NOZ tedy vychází z konsenzuálního principu převodu vlastnického práva a nevyžaduje se tedy předání věci. Tradice se uplatní pouze v případě, kdy je právo k téže věci převedeno více osobám podle § 1100 NOZ, přičemž věc nabude ta osoba, které převodce vydal věc nejdříve.

Konsenzuální princip převodu vlastnického práva může činit v otázce nabytí vlastnictví od neoprávněného určité potíže. Občanský zákoník sice nestanoví pro nabytí vlastnického práva od neoprávněného povinnost, aby se věc nacházela v držbě nabyvatele, ale důvodová zpráva uvádí, že pro posouzení dobré víry nabyvatele je držba věci významným ukazatelem.⁸

Nabytí vlastnického práva od neoprávněného je nabytím originárním, původním. Je tomu tak proto, že nabyvatel získává vlastnické právo k věci od osoby, která není oprávněna toto právo převést.⁹

3. Judikatura k § 446 obchodního zákoníku

Ústavní soud („ÚS“) se ve svém nálezu **sp. zn. I. ÚS 437/02** („rozsudek F., a. s.“) ze dne 19. 7. 2002 zabýval otázkou výkladu ustanovení § 446 ObchZ, který se týkal nabytí zboží, tedy movité věci, od nevlastníka v dobré víře. V předmětném případě se stěžovatel domáhal vydání movitých věcí, které prodal Ing. P. A., přičemž tato kupní smlouva byla obecnými soudy shledána neplatnou podle § 38 odst. 2 OZ z důvodu, že stěžovatel byl v době jejího uzavření stížen duševní poruchou, která jej činila nezpůsobilým k tomuto právnímu úkonu. Ing. P. A. následně zcizil věc další osobě, společnosti F. a. s. Obecné soudy judikovaly, že na základě § 446 ObchZ došlo k nabytí vlastnického práva k věci od nevlastníka v dobré víře.

⁷ Eliáš a kol.: *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Nakladatelství Sagit, a.s., 2012.

⁸ Eliáš a kol.: *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Nakladatelství Sagit, a.s., 2012.

⁹ Tamtéž.

Ústavní soud ve svém odůvodnění citoval své usnesení sp. zn. IV. ÚS 112/01 ze dne 28. srpna 2001, kde se vyjádřil k otázce aplikace ustanovení § 446 ObchZ. Zmíněné ustanovení lze podle tohoto usnesení aplikovat pouze „za přísného respektování ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, neboť představuje zákonnou mez jednoho z nejdůležitějších základních práv, a je tedy při jeho aplikaci nezbytné striktně vyloučit jakékoli jeho zneužití k jiným účelům, než pro které bylo stanoveno. Z tohoto důvodu je obzvláště nutné velmi přísně posuzovat otázku dobré víry nabyvatele, zvláště v případech, kdy dochází k aplikaci ustanovení obchodního zákoníku na základě dohody smluvních stran podle jeho § 262.“¹⁰ Při výkladu tohoto ustanovení je tak třeba podle předmětného usnesení vždy šetřit podstatu a smysl vlastnického práva původního vlastníka a jeho ochrany podle čl. 11 Listiny.

V projednávaném případě tedy Ústavní soud dospěl k závěru, že zmíněné ustanovení je třeba chápat jako „zákonnou mez ochrany vlastnického práva tam, kde je třeba upřednostnit dobrou víru nabyvatele.“ ... „Takové omezení je proto současně třeba interpretovat tak, aby byla ještě vůbec šetřena podstata vlastnického práva a aby takové omezení nebylo zneužíváno k jiným účelům, resp. aby takové zneužívání nebylo ze strany soudu přijatým výkladem tolerováno či aprobováno.“¹¹ Obecné soudy totiž na stěžovatele přenesly důkazní břemeno vyvrácení dobré víry kupujícího, aby prokázal, že společnost F., na kterou bylo převedeno vlastnické právo k věci, věděla o neplatnosti smlouvy z důvodu stěžovateli duševní poruchy v době jejího uzavření. Ústavní soud měl za to, že v daném případě nešlo dobrou víru v takovém rozsahu vůbec prokázat a obecní soudy tím tedy absolutizovaly přednost dobré víry nabyvatele před ochranou vlastnického práva stěžovatele.¹²

Dosavadní judikatura byla spíše nakloněna ochraně původního vlastníka, než nabyvatele v dobré víře. Myslím si, že rozšířením úpravy i na občanskoprávní vztahy, spolu s rozšířením nabývacích způsobů u nabytí vlastnictví od neoprávněného došlo z velké části k překonání dosavadní judikatury. Nový občanský zákoník klade velký důraz na smluvní svobodu a autonomii vůle, přičemž již v úvodních ustanoveních, konkrétně v § 7 NOZ je deklarována presumpce dobré víry.

¹⁰ Nález IV. ÚS 112/01 ze dne 28. 8. 2001.

¹¹ Nález I. ÚS 437/02 ze dne 19. 7. 2002.

¹² Tamtéž.

3. 1 Dobrá víra včera a dnes.. a zítra?

Judikatura k § 446 ObchZ kládla velký důraz na tzv. investigativní povinnost nabyvatele. Ústavní soud se ve shora citovaném usnesení sp. zn. IV. ÚS 112/01 vyjádřil k dobré víře nabyvatele tak, že *„pokud existují o dobré víře kupujícího podle § 446 ObchZ sebemenší pochybnosti, musí kupující prokázat, že využil všechny dostupné prostředky k tomu, aby se přesvědčil, že prodávající je skutečně oprávněn převést vlastnictví k předmětné věci.“*¹³

Podmínkou, aby mohl kupující nabýt vlastnické právo k zboží podle § 446 bylo, aby byl v dobré víře. Důkazní břemeno tak v případě pochybností leželo na kupujícím, který musel prokázat existenci svojí dobré víry v oprávnění převodce vlastnické právo na něj převést. Nejvyšší soud však ve svém rozsudku **sp. zn. 32 Cdo 44/2007** („rozsudek G. s. r. o“) ze dne 12. 12. 2007 v souvislosti s dobrou vírou nabyvatele uvedl, že by v obchodních vztazích *„nebylo reálné po každém podnikateli požadovat prověření celé „historie“ věci, která není vedena v žádné dostupné evidenci a jež byla navíc opakovaně zcizena. Opačný výklad by nepochybně znamenal popření smyslu ustanovení § 446 ObchZ.“*¹⁴ Z uvedeného vyplývá, že i posouzení rozsahu investigativní povinnosti nabyvatele má své meze.

Nový občanský zákoník dobrou víru v ustanovení § 1109 NOZ předpokládá a pojímá ji objektivně – vzhledem ke všem okolnostem. Důkazní břemeno je tak na původním vlastníkovi. Myslím si, že dosavadní judikatura se uplatní v tom směru, že se povinnost kupujícího prověřovat předchozí(ho) vlastníky(a) či držitele věci omezí na okolnost, zda kupující věděl nebo vědět měl a mohl, že některá z těch osob není, resp. nebyla vlastníkem/oprávněným vlastnické právo k věci převést a bude se přitom vycházet z § 4 NOZ, který stanoví jako obecné kritérium rozum průměrného člověka. Důvodová zpráva se k tomuto ustanovení vyjadřuje v tom směru, že zákonná úprava (nejen ta nová, ale i původní/předchozí) často spojuje právní následek s tím, zda určitá osoba něco měla či mohla vědět.¹⁵ Odlišná situace a jiné posouzení „všech okolností“ u dobré víry se zřejmě uplatní vůči osobě, která se veřejně nebo ve styku s jinými osobami přihlásí k určitému povolání nebo stavu a které jde jednání bez této odborné péče k její tíži, jak stanoví ustanovení § 5 NOZ. Pokud však osoba vystupuje mimo rámec svého povolání či stavu, logicky se uplatní

¹³ Nález IV. ÚS 112/01 ze dne 28.08.2001.

¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 44/2007 ze dne 12. 12. 2007.

¹⁵ Eliáš a kol.: *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Nakladatelství Sagit, a.s., 2012 – k § 4 NOZ.

kritérium průměrně rozumné osoby. Nelze proto klást na nabyvatele v dobré víře požadavek zjišťovat původ věci s úsilím neúměrným svým schopnostem či možnostem.

4. Nabytí podílu ve společnosti s ručením omezeným od nevlastníka v dobré víře

Obchodní podíl¹⁶ ve společnosti s ručením omezeným („s.r.o.“) podle judikatury Nejvyššího soudu nebylo možné nabýt od tzv. nevlastníka podle § 446 ObchZ. Na rozdíl od akcií, u kterých byla opora v § 20 ZCP, obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným podobnou úpravu neměl.

Nejvyšší soud ve svém rozsudku **sp. zn. 29 Cdo 2287/2008** („rozsudek Ing. P. K“) ze dne 23. 9. 2008 dovodil, že ustanovení § 446 ObchZ o nabytí zboží od nevlastníka nelze použít pro nabytí obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným. V předmětném případě se žalobce domáhal vyloučení obchodního podílu z konkursní podstaty úpadyň, tvrdil, že tento obchodní podíl nabyl na základě smlouvy o převodu obchodního podílu od Z. K. („převodce“). Převodce původně nabyl tento obchodní podíl smlouvou o převodu obchodního podílu od úpadyň. Soud prvního stupně však dospěl k závěru, že první (úplatná) smlouva o převodu obchodního podílu byla absolutně neplatná z důvodu, že v ní nebyla uvedena cena za převod obchodního podílu nebo stanoven způsob jejího určení, přičemž platilo, že dodatečnou dohodou o chybějící náležitosti smlouvy nelze její neplatnost zhojit. Převodce tak podle soudu prvního stupně nemohl obchodní podíl platně převést na žalobce, protože se uplatní zásada, že nikdo nemůže převést více práv, než má sám. Žalobci tak podle tohoto soudu nesvědčilo právo ke spornému obchodnímu podílu, jehož vyloučení z konkursní podstaty úpadyň se domáhal.¹⁷

Odvolací soud se přiklonil k názoru soudu prvního stupně a v otázce použití § 446 ObchZ, příp. dalších ustanovení o nabytí vlastnického práva od nevlastníka (např. ustanovení § 554 a § 483 ObchZ) se vyjádřil tak, že *„jde o výjimku z obecného pravidla, podle kterého nikdo nemůže převést na druhého více práv, než kolik má sám, a je tedy nutné „při použití“ tohoto ustanovení postupovat maximálně restriktivně, aby byla vyloučena jakákoliv možnost jeho zneužití k jiným účelům, než pro které bylo zákonodárcem stanoveno, tj. k zajištění*

¹⁶ Terminologie obchodního zákoníku obsahovala pojem obchodní podíl. Se zákonem o obchodních korporacích došlo k terminologické změně a ustanovení § 31 ZOK mluví jenom o podílu.

¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2008, sp. zn. 29 Cdo 2287/2008.

právní jistoty obchodního styku. Proto ustanovení § 446 ObchZ na nabytí obchodního podílu aplikovat nelze.“

Tento spor se dostal až k Nejvyššímu soudu, kde žalobce (dovolatel) vyjádřil svůj nesouhlas s původním rozhodnutím a namítal, že § 446 ObchZ se podle něj může uplatnit analogicky. Poukazoval přitom na ustanovení § 20 zákona č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, kde se u převodu obchodního podílu ve formě akcií u akciové společnosti („a.s.“) prosazuje dobrá víra. Dovolatel tak argumentoval, že není důvod pro rigidnější úpravu u společnosti s ručením omezeným.

Nejvyšší soud ale odmítl extenzivní výklad ustanovení § 446 ObchZ, respektive jeho analogickou aplikaci na situace, pro něž nebylo určeno. Takový výklad ustanovení by byl podle Nejvyššího soudu v rozporu s jeho povahou výjimky z obecného pravidla *nemo plus iuris*. Nejvyšší soud přesto považoval dovolání za důvodné. Odvolací soud se totiž nevypořádal s možností vydržení obchodního podílu jako věci movité, jak už Nejvyšší soud judikoval v usnesení sp. zn. 29 Odo 1216/2005 ze dne 28. 8. 2007 publikovaném pod číslem 50/2008. Proto byl rozsudek odvolacího soudu zrušen a vrácen soudu prvního stupně k dalšímu řízení.¹⁸

V rozsudku sp. zn. 29 Cdo 2287/2008 byl popsán různý standard ochrany nabyvatele akcií v dobré víře a nabyvatele obchodního podílu v dobré víře. Nejvyšší soud poznamenal, že ochrana nabyvatele akcií v dobré víře se odvíjí od § 20 ZCP. Naproti tomu u s.r.o. by nebylo možno tuto ochranu aplikovat, protože nemá oporu v zákoně a analogická aplikace § 446 ObchZ i na obchodní podíl v s.r.o. by znamenala rozšíření výjimky z obecného pravidla *nemo plus iuris*.

Neochota rozšiřovat případy, kdy by bylo možné nabýt vlastnictví v dobré víře od nevlastníka a snaha zachovat úpravu nabytí od nevlastníka pouze jako výjimku z obecného pravidla *nemo plus iuris* je z rozhodnutí Nejvyššího soudu očividná. V souvislosti s nabytím obchodního podílu od neoprávněného by se u společnosti s ručením omezeným dalo polemizovat uzavřenějším charakterem této společnosti, který se projevoval přísnějšími pravidly pro převod podílu, a tedy snahou zachovávat společnickou strukturu společnosti bez

¹⁸ Tamtéž.

větších změn. Akciová společnost je naproti tomu z hlediska převoditelnosti akcií společnosti otevřenou. Nejvyšší soud se však touto otázkou nezabýval.

5. Nabytí podílu ve společnosti s ručením omezeným od neoprávněného v dobré víře podle NOZ

Jak už bylo rozebráno výše, široké pojetí věci v ustanovení § 489 NOZ v sobě zahrnuje i podíly v obchodních společnostech a družstvech. Co se týče charakteru věci, podíl je věcí movitou a nehmotnou. Na podíl jako věc (i ten, který není vtělen do kmenového listu)¹⁹ se tedy u společnosti s ručením omezeným plně použijí obecná ustanovení o věcech, včetně úpravy nabytí vlastnického práva od neoprávněného. Dosavadní judikatura Nejvyššího soudu, která nedovolovala rozšiřovat výjimku ze zásady *nemo plus iuris* i na podíly v společnosti s ručením omezením, se tak už nepoužije.

Účinností NOZ a ZOK byla do úpravy společnosti s ručením omezeným začleněna možnost vtělit podíl do kmenového listu. Kmenový list představuje pojmenovaný cenný papír na řad, který nelze vydat jako zaknihovaný cenný papír. Na základě § 489 NOZ je kmenový list taky věcí. Podle ustanovení § 137 odst. 2 ZOK lze kmenový list vydat pouze k podílu, jehož převoditelnost není omezena nebo podmíněna.²⁰ Zavedením kmenového listu ZOK navazuje na zahraniční právní úpravy a na návrh nařízení o evropské soukromé společnosti.²¹ Zákon o obchodních korporacích nezavádí kmenový list proto, aby vytvořil jakousi zjednodušenou obdobu akciové společnosti, kmenové listy podle ZOK mohou být vydány pouze jako listinné (na hmotném substrátu) cenné papíry a taky nemůžou být obchodovány na veřejných trzích. Účelem této koncepce je usnadnit a zjednodušit cirkulaci podílů, přičemž kmenové listy se převádí rubopisem. Kmenový list taky není projevem anonymizace společnosti, protože se vlastník podílu zapisuje do seznamu společníků, resp. do obchodního rejstříku, kde je možné si jeho vlastnictví ověřit.²² Potencionální nabyvatel kmenového listu tak může před jeho převodem zjistit, zda osoba převodce má oprávnění tento kmenový list na něj převést.

¹⁹ Čech, P.: S.r.o. po rekodifikaci. 24. 5. 2012, dostupné na:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/sro-po-rekodifikaci/> (navštíveno dne 3. 4. 2014).

²⁰ § 137 odst. 2 a 3 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích).

²¹ Štenglová, I., Havel, B., Cileček, F., Kuhn, P., Šuk, P.: *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, 1008 s.

²² Havel B.: *Společnost s ručením omezeným na úsvitu rekodifikace*, Obchodněprávní revue 12/2011, s. 351.

6. Nabytí podílu v družstvu včera a dnes.. a zítra?

Otázkou nabytí podílu v družstvu od neoprávněného se Nejvyšší soud zabýval ve svém rozsudku sp. zn. 29 Cdo 4068/2007 ze dne 24. 11. 2009. Nejvyšší soud dospěl ke stejnému názoru, jako v případě podílů v s.r.o a uvedl, že „*ustanovení § 446ObchZ o nabytí věci od nevlastníka nelze použít pro nabytí obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným. Uvedený závěr se plně prosadí i v poměrech družstva.*“ Zároveň však poznamenal, že v daném případě sám žalobce způsobil to, že se žalovaná nestala jeho členkou, přestože byla utvrzována v tom, že členkou je, stejně jako převodce. Podle Nejvyššího soudu se tak odvolací soud měl zabývat otázkou, zda nedošlo k porušení dobrých mravů. Posouzení odvolacího soudu tak Nejvyšší soud shledal za neúplné, tedy i nesprávné²³

Totožně se k otázce interpretace § 446 ObchZ vyjádřil Nejvyšší soud i ve svém usnesení sp. zn. 29 Cdo 2852/2009, ze dne 15. 9. 2010 a v rozsudku sp. zn. 29 Cdo 2080/2012 ze dne 28. ledna 2014, když uvedl, že „*extenzivní výklad § 446ObchZ, respektive jeho analogická aplikace je nepřijatelná*“ a „*závěry, které Nejvyšší soud učinil ve vztahu k obchodnímu podílu ve společnosti s ručením omezeným, se obdobně prosadí i v případě členského podílu v družstvu. Ani členský podíl v družstvu (včetně družstva bytového) tudíž nelze nabýt od nevlastníka.*“²⁴ Nejvyšší soud tak závěry učiněné ohledně nemožnosti nabýt obchodní podíl v společnosti s ručením omezeným vztáhl i na družstvo.

S novou právní úpravou obsaženou v NOZ ohledně definice věci v § 489 NOZ spolu s úpravou nabytí od neoprávněného v § 1109 a násl. NOZ dochází i ohledně podílu v družstvu k významné změně. I podíl v družstvu, stejně jako podíl ve společnosti s ručením omezeným je možné od 1. 1. 2014 nabýt v dobré víře od neoprávněného. Dosavadní judikatura se tedy v této otázce už neuplatní.

7. Akcie a směnky

Zákon o cenných papírech ve svém ustanovení § 20 stanovil, že pokud zvláštní zákon nestanoví jinak, tak se ten, na koho je cenný papír převáděn, stane vlastníkem tohoto cenného papíru i tehdy, jestliže převodce neměl právo listinný cenný papír převést, ledaže věděl nebo musel vědět, že převodce toto právo v době převodu neměl. Dobrá víra byla

²³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 4068/2007 ze dne 24. 11. 2009.

²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu, 29 Cdo 2080/2012 ze dne 28. 1. 2014.

v pochybnostech presumována.²⁵ Podle komentáře k obchodnímu zákoníku šlo o další výjimku ze zásady, že nikdo nesmí na jiného převést víc práv, než sám má a toto ustanovení se použilo i při řešení situace, kdy nabyla osoba od tzv. nevlastníka akcie v dobré víře.

Obchodní zákoník neomezoval možnost převodu akcie, avšak umožňoval, aby převoditelnost akcie na jméno omezily stanovy, a to tak, že mohly stanovit podmínky jejich převoditelnosti.²⁶ Ustanovení § 156 odst. 4 ObchZ řešilo situaci, kdy byla uzavřena smlouva o převodu akcie na jméno, jejíž převoditelnost stanovy omezily, bez splnění podmínek převoditelnosti určených stanovami.²⁷ Podle tohoto ustanovení byla chráněna dobrá víra třetích osob, které takto nabýly akcie. Důkazní břemeno nesl ten, kdo chtěl napadnout platnost smlouvy o převodu akcií na jméno.

Stejně bylo a dosud je řešeno nabytí směnky či šeku od neoprávněného podle § 16 odst. 2 ZSŠ. Podle tohoto zákona vždy musí být první podpis indosanta na rubu konformní s remitentem označeným na líci směnky a pozdější podpis indosanta konformní s označeným indosatářem předchozího rubopisu.²⁸ Takto musí být řádně zaznamenaná posloupnost řady rubopisů. O tom, kdo drží v rukou směnku a svědčí mu nepřerušená řada rubopisů platí fikce, že taková osoba je majitelem směnky. Ustanovení § 16 odst. 2 ZSŠ značí, že ten, kdo je legitimován podle výše popsaného, je řádným majitelem směnky, a to i když původní majitel směnky tuto pozbyl jakýmkoliv způsobem.²⁹ Pozbytím může být ztráta, krádež, vynucení, násilné odnětí apod. Legitimovaný majitel je tak chráněn před předchozími majiteli směnky a není povinen ji vydat. V ustanovení § 16 odst. 2 ZSŠ jsou však stanoveny případy, kdy tato povinnost směnku vydat přece jen existuje. Těmito případy jsou situace, kdy někdo nabude směnku ve zlé víře nebo na základě hrubé nedbalosti.³⁰ Důkazní břemeno leží na osobě, která tvrdí, že je řádným majitelem směnky. Tato osoba tak musí prokázat zlou víru nebo hrubou nedbalost tvrzeného majitele směnky. Úprava v § 16 odst. 2 ZSŠ se uplatní podle článku I. § 77 odst. 1 i pro směnku vlastní.

²⁵ § 20 ZCP zákona č. 591/1992 Sb., o cenných papírech.

²⁶ Štenglová I., Plíva S., Tomsa M. a kol.: *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vydání, C. H. Beck. Praha, 2010, s. 512 – 517.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Kovařík Z.: *Zákon směnečný a šekový. Komentář*. 5., dopl. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. 475 s.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž.

S přijetím NOZ došlo ke zrušení zákona o cenných papírech. Obecnou definici cenného papíru dnes najdeme v § 514 NOZ, který stanoví, že cenným papírem je pouze listina, se kterou je právo spojeno tak, že jej nelze bez této listiny uplatnit ani převést. Podle této definice mezi cenné papíry nespádají tzv. zaknihované cenné papíry, které představují pouze zápis v příslušné evidenci. Akcie může být podle § 256 odst. 1 ZOK představována jak cenným papírem, tak i zaknihovaným cenným papírem. Na základě pojetí věci v § 489 NOZ jsou věcmi i cenné papíry a zaknihované cenné papíry, na které se tedy použijí obecná ustanovení o věcných právech, včetně úpravy nabytí vlastnického práva od neoprávněného v dobré víře.

8. Pohledávky – dosavadní vs. nová právní úprava

Podle § 446 ObchZ bylo možné nabýt od nevlastníka pouze vlastnické právo k movitým věcem. Nebylo tedy možné nabýt vlastnické právo k právům či jiným hodnotám bez ohledu na to, zda byly věcného nebo obligačního charakteru. Proto nešlo nabýt od nevlastníka ani pohledávky. Neumožnění extenzivního výkladu § 446 ObchZ ani jeho analogické aplikace judikaturou Nejvyššího soudu jen podpořilo charakter § 446 ObchZ jako výjimky z obecné zásady *nemo plus iuris*.

Podle ustanovení § 979 NOZ se ustanovení hlavy II. Věcná práva použijí na věci hmotné i nehmotné, na práva však jen potud, připouští-li to jejich povaha a neplyne-li ze zákona něco jiného. Nehmotný charakter pohledávky jako věci např. v rakouské úpravě vylučuje možnost jejího nabytí od neoprávněného. V českém právu však pohledávka spadá pod movité věci nezapsané do veřejného seznamu, proto její nabytí od neoprávněného vyloučeno není.³¹

9. Závěr

V této práci jsem se snažila načrtnout základní linie právní úpravy nabytí vlastnického práva k movitým věcem od neoprávněného v dobré víře. Právní úprava nabytí vlastnického práva od neoprávněného se v novém občanském zákoníku vydala cestou posílení významu dobré víry a právní jistoty v soukromoprávním styku. Domnívám se, že je to právě dobrá víra, která stojí na pozadí všech soukromoprávních vztahů, proto si myslím, že její ochrana si zasluhuje značnou pozornost zákonodárce.

³¹ J. Spáčil a kol.: *Občanský zákoník III. (§ 976 – 1474). Komentář*, 1. vydání, 2013, s. 361 - 384

Zároveň je potřeba si uvědomit, že tímto institutem je kladena potřeba zvýšené obezřetnosti vlastníka věci, aby se aktivně zasazoval za ochranu svých práv a nezanedbával péči o předměty svého vlastnictví.

10. Prameny

Odborná literatura:

PETR, B.: Zásada „nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet“ a problematika nabývání od nevlastníka, Právní rozhledy 20/2012, s. 695.

PETR, B.: Nabývání vlastnictví originárním způsobem. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 161 – 169.

ELIÁŠ a kol.: Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Nakladatelství Sagit, a.s., 2012.

ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., Kuhn, P., Šuk, P.: Zákon o obchodních korporacích. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1008 s.

HAVEL B.: Společnost s ručením omezeným na úsvitu rekodifikace, Obchodněprávní revue 12/2011, s. 351.

ŠTENGLOVÁ I., PLÍVA S., TOMSA M. a kol.: Obchodní zákoník: komentář. 13. vydání, C. H. Beck. Praha, 2010, s. 1102 – 1103.

KOVAŘÍK Z.: Zákon směnečný a šekový. Komentář. 5., dopl. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 475 s.

SPÁČIL J. a kol.: Občanský zákoník III. (§ 976 – 1474). Komentář, 1. vydání, 2013, s. 361 – 384.

Normativní právní akty:

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech

Zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový

Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích).

Judikatura:

Nález I. ÚS 437/02 ze dne 19. 7. 2002.

Nález IV. ÚS 112/01 ze dne 28.8.2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 44/2007 ze dne 12. 12. 2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2008, sp. zn. 29 Cdo 2287/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 4068/2007 ze dne 24. 11. 2009.

Usnesení Nejvyššího soudu, 29 Cdo 2080/2012 ze dne 28. 1. 2014.

Internetové zdroje:

ŠVADLENA P., EPPICH L.: Nabytí vlastnického práva od nevlastníka dle nového občanského zákoníku. 29.7.2013. dostupné na:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/nabyti-vlastnickeho-prava-od-nevlastnika-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku/>.

ČECH, P.: S.r.o. po rekodifikaci. 24. 5. 2012, dostupné

na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/sro-po-rekodifikaci/>